

Warmia krainą historyczną

Warmia to najkrócej mówiąc kraina historyczna na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Do 1243 roku było to terytorium zamieszkiwane przez plemiona pruskie, w tym Warmów, od których Warmia wzięła swą nazwę. Obszar zamieszkiwany przez Warmów znajdował się nad Zalewem Wiślanym (Równina Warmińska) i sięgał na południe od Braniewa do Lidzbarka Warmińskiego. Prawdopodobnie głównym grodem Warmów była Orneta - w miejscu starego grodziszczka pruskiego Krzyżacy założyli nowe miasto.

Na mocy decyzji papieża Innocentego IV z 1243 r. w kraju podbijanym przez Krzyżaków powstały cztery diecezje: chełmińska, pomezańska, warmińska i sambijska. Diecezja warmińska była ok. trzykrotnie większa od dominium i obejmowała teren po wielkie jeziora mazurskie na wschodzie i Pregołę na północy. Terytorium dominium (państwka) warmińskiego przypominało kształtem trójkąt o nieregularnych bokach ze świątym wierzchołkiem opierającym się o Zalew Wiślany (choć terytorium i kształt Warmii bywa nazywany często także tzw. workiem warmińskim). W dużym uproszczeniu granice Warmii wyznaczają nad Zalewem Wiślanym Frombork i Braniewo. Od Braniewa granica biegła nieco za Reszel, dalej za Biskupiec, obok Butryn, Gryżlin, Gietrzwałdu, Ornety do Fromborka. Wszystkie wymienione miejscowości znajdują się na terenie Warmii. Granice Warmii ustalono w 1375 r. i przetrwały - z niewielkimi modyfikacjami - do końca jej samodzielności, czyli do jej zaboru przez Prusy w 1772 roku.

Powstałe w 1243 roku biskupstwo warmińskie było początkowo niesamodzielne i podległe Zakonowi Krzyżackiemu, nie prowadziło odrębnej polityki i nie liczyło się jako podmiot polityczny. Z czasem jednak ambitni biskupi Warmii stopniowo wyemancypowali się spod kurateli Wielkiego Mistrza, uzyskując, już jako część Rzeczypospolitej, po II pokoju toruńskim (1466) autonomię i daleko posuniętą niezależność w ramach państwa polskiego i w wierności dla polskiego monarchy. II pokój toruński podpisano w roku 1466, po 13-letniej, morderczej i wyniszczającej walce Polski z Zakonem Krzyżackim. Na mocy tego pokoju Warmia stała się częścią państwa polskiego, choć zachowała pewną autonomię; władza na Warmii spoczywała bowiem w rękach biskupa warmińskiego, który nosił tytuł księcia, miał prawo m.in. do utrzymywania własnych sił zbrojnych, czy bicia monety. Administrację cywilną biskupi sprawowali za pośrednictwem burgrabiów, stojących na czele siedmiu komornictw biskupich i trzech będących w posiadaniu kapituły warmińskiej. Siedem ze wspomnianych komornictw należało do biskupa (barczewskie, braniewskie, dobromiejskie, jeziorańskie, lidzbarskie, orneckie i reszelskie), zaś pozostałymi trzema zarządzali kanonicy katedralni (fromborskie, pieniądzeńskie i olsztyńskie). Biskupi zwoływali sejmiki warmińskie do Lidzbarka Warmińskiego, do których kompetencji należało zatwierdzanie uchwał podatkowych zapadłych na generale pruskim. Ich obrady poprzedzały zwoływane przez burgrabiów zjazdy w komornictwach, na które przybywała warmińska szlachta i wolni chłopci.

Okres, gdy Warmia stała się częścią Polski (1466 - 1772), to lata najświetniejszej historii kulturalnej tych ziem. Wówczas to biskupi warmińscy, udzielnicy „książęta na Warmii”, do których należeli wybitni przedstawiciele kultury późnego średniowiecza, renesansu, baroku i wreszcie oświecenia, stworzyli w Lidzbarku Warmińskim ośrodek kultury, który promieniował nie tylko na najbliższe sobie dzielnice, ale na całą Europę. To przecież tutaj swą teorię heliocentryczną sformułował skromny kanonik kapituły warmińskiej - Mikołaj Kopernik, to tutaj wielki poeta Ignacy Krasicki pisał swą Monachomachię, Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki i inne.

W tamtych latach Warmia na tle Europy nie musiała się wstydzić, stanowiąc region niewielki, ale ożywiony przez prawdziwie europejskiego ducha nauki, kultury i sztuki. Jeden z ówczesnych biskupów warmińskich (1457-1458) - Eneaszy Sylwiusz Piccolomini został wybrany papieżem jako Pius II. Inny wybitny biskup - Stanisław Hozjusz (1551 - 1579) był zaś kandydatem do papieskiego tronu. Na tym nie kończy się lista wielkich biskupów niewielkiej Warmii. Księciem warmińskim był i Jan Dantyszek i Marcin Kromer, Andrzej Batory, Jan Chryzostom Załuski, czy Jan Olbracht Waza. Już tych kilka nazwisk świadczy niewątpliwie, że na tle europejskim dorobek umysłowy Warmii, jej wkład w ogólnoeuropejskie dziedzictwo kulturalne jest o wiele znaczniejszy, niżby wskazywało na to jej niewielkie terytorium.

Drukuj